

Richard BOIJEN, *De taalwetgeving in het Belgische leger (1830-1940)*, Brussel, Koninklijk Legermuseum, 1992, 344 blz. (Bijdragen van het Centrum voor militaire geschiedenis, nr. 26)

Voor een goed begrip van de geschiedenis van de Vlaamse Beweging en van België, is het onontbeerlijk een precies inzicht te verwerven in de 'Vlaamse Grieven'. Ook moet de respons van het parlement en van de regeringen worden ontleed. Deze respons conditioneerde immers de verdere strategie van de Vlaamse Beweging en heeft ook het aanschijn van België veranderd.

Er werd dan ook uitgekeken naar de publikatie van dr. Richard BOIJEN, *De taalwetgeving in het Belgische leger (1830-1940)*. Het betreft een ingekorte versie van zijn doctoraatsverhandeling. Met deze studie is nu een overkoepelende trilogie over de taalwetgeving tot aan de Tweede Wereldoorlog voorhanden: eerder al werden de taalwetgeving in het onderwijs (M. HANSON) en in het rechtswezen (H. VAN GOETHEM) bestudeerd. Boijen betrad een haast onontgonnen terrein. Zijn speurwerk werd aanzienlijk bemoeilijkt door de vernietiging van militaire archieven in 1940. Toch stonden heel wat belangrijke bronnen ter beschikking van de auteur. Zo maakte hij een interessant gebruik van de Franse militaire archieven van Paris/Vincennes. Ook beschikte hij over de nagelaten papieren van politici, over de notulen van de ministerraad, het archief van het Koninklijk Paleis, de Parlementaire Documenten en Handelingen.

De auteur geeft een verdienstelijke synthese. Zijn sterkte ligt vooral in het gebruik van de politieke briefwisseling, de pers, de militaire literatuur en de circulaires allerhande van het departement van landsverdediging. Het boek biedt vooral een kijk op de actie van de Vlaamse Beweging en op de receptie van de wetgeving onder de vlaamsgezinden. Daarnaast is het boek rijk aan feitenmateriaal. De overzichtelijke chronologische aanpak en het degelijk register op de persoonsnamen maken het geheel zeer toegankelijk.

Deze studie roept toch ook een aantal bedenkingen op. Ze hebben vooral te maken met het feit dat de vlag niet geheel de lading dekt.

Vooreerst wordt de cruciale periode van 1830 tot 1909 op slechts zesentwintig bladzijden behandeld en valt ze wat de inhoud betreft al te mager uit. Boijen diepte

een erg interessante, onbekende circulaire op uit 1831 waaruit blijkt dat de fransonkundige onderofficieren zeer voorkomend moesten worden behandeld en in elk corps de instructie ook in het Nederlands moest kunnen. Na deze zeer cruciale ouverture vervolgt Boijen met de enigmatische zin: "Van dan af aan werd aan de officieren geregeld gevraagd rekening te houden met de fransonkundige soldaten en tegelijkertijd een poging te doen om zelf Nederlands te leren" (blz. 21). Hoe vaak en hoe lang werd dat gevraagd? De auteur gaat niet in op deze fundamentele kwestie en geeft overigens ook geen voetnoot aan (wat nogal eens voorkomt). Daarop raakt hij heel even het erg interessante parlamentsdebat uit 1837 aan waarin (toen al!) een amendement werd behandeld om het Nederlands als plichtvak op te nemen in het programma van de Militaire School, voor de officieren. Spijts de pennevruchten van latere historici aangaande een bewuste verfransingspolitiek van overheidswege na 1830, werd dit amendement niet aangenomen. In 1847 werd ook de kennis van het Nederlands voorzien in het toelatingsexamen voor de Militaire School.

Dit alles brengt ons bij een probleemstelling die in dit boek onvoldoende aan bod komt: ging het dan wel echt zo slecht met de Vlamingen in dat leger? Het lijkt een provocerende vraag, ze is echter onvermijdelijk. Vóór 1914 hielden een aantal politici – en zeker niet de minste – ten aanzien van de taalwetgeving in het leger, het bestuur en het gerecht voor, dat alles gesmeerd liep: de bestuurde, de rechtsonderhorige of de milicien lieten in al die jaren geen enkele klacht over hun lippen komen, de taalkwestie was enkel een electoraal spel van bepaalde Vlaamse politici. Andere politici erkenden wel impliciet de problemen maar meenden dat de tweetaligheid van het overheidsapparaat in Vlaanderen alles zou oplossen. Tenslotte waren er – naar het einde van de eeuw toe – meer radicale vlaamsgezinden die de officiële eentaligheid van Vlaanderen wensten en ook de opsplitsing van het leger in Vlaamse en Waalse regimenten.

Welnu, Boijen besteedt veel aandacht aan het debat tussen de tweede en de derde groep, de 'tweetaligen' en de flaminganten, maar aan de eerste, de 'negationisten', gaat hij voorbij. De flaminganten hadden het nochtans erg moeilijk met het ondermijnende argument dat er niets aan de hand was vermits de Vlaming niet kloeg. Moesten ze niet in 1858 op verkrampde wijze Michiel Van der Voort ten tonele voeren om de verfransing van het bestuur aan te klagen? Toen dat niet aansloeg moest het – grotesker nog – luiden dat Jan Coucke en Pieter Goethals "onschuldig waren gehalsrecht"? Ook vanuit het Vlaamse soldatenmilieu kwamen er nauwelijks of geen klachten tegen de verfransing. Boijen beschouwt het echter als verworven dat de Vlamingen in het leger met onaanvaardbare taaltoestanden werden geconfronteerd, en specificeert die dan ook geheel niet. Zo vat hij de zeven bladzijden van de 'Grievenscommissie' over het leger, lapidair samen met: "de toestand was desastreus, de Vlamingen werden systematisch vernederd" (blz. 24); de

uitvoerige uiteenzetting van Jan De Laet over het leger op 5 mei 1866 in het parlement krijgt een halve regel: waar de Waal in de kazerne een verwant milieu vond, "*werd de Vlaming systematisch vernederd*" (blz. 27).

Een laatste bedenking bij de studie van Boijen betreft zijn analyse van de taalwetgeving. De auteur verwijst soms wel naar de Parlementaire Documenten en Handelingen, maar heeft ze nauwelijks of niet gelezen. Wat de taalwet van 1927 betreft schrijft hij dat ook expliciet (zie blz. 200-201). Daardoor ging een schat aan gegevens verloren. Wijzelf hebben, geprikkeld door de studie van Boijen, het debat over de taalwet in het leger van 1913 nagelezen. Het was een vijftig bladzijden lang, even schitterend als diepgaand debat. Voor het eerst sinds 1831 besprak het parlement de communautaire verhouding tussen Vlamingen en Walen in zijn hele omvang. Een taalwet voor het leger was immers niet enkel op Vlaanderen, maar ook op Wallonië van toepassing. Het debat leverde ook vele gegevens op over de taaltoestanden in het leger, zo bijvoorbeeld over het aantal geheel Nederlandsonkundige officieren in Antwerpen, of over het aantal Waalse militaire geneesheren in Vlaanderen. Men vindt er ook statistieken over de zoveel hogere desertie van Vlamingen in het leger, een aspect dat toch wel verband kan houden met de taaltoestanden aldaar. Van dat alles niets bij Boijen.

Wie de parlementaire voorbereiding niet bestudeert, loopt ook sterk het gevaar essentiële elementen van de taalwet over het hoofd te zien. Geen woord bij Boijen over het feit dat in de wet van 1913, de bepaling over de taalkennis van de officieren pas op 1 januari 1917 van kracht werd (art. 9 van de wet) en niet gold voor wie eerder al in dienst was getreden. De parlementsleden waren het er in 1913 inderdaad over eens dat de taalwet maar heel langzaam effect zou sorteren, verspreid over tientallen jaren. Zoiets hoort te worden vermeld in een studie over de taalwetgeving in het leger. Zeker wanneer het er nadien om gaat de taaltoestanden aan de IJzer te evalueren.

Over de taalkwestie aan de IJzer is de auteur overigens uiterst vaag. Hij gaat bijvoorbeeld niet in op de inhoud van de cruciale rapporten hierover, die de Vlaamse ministers voorlazen op de ministerraden van 19 augustus en 9 september 1917.

Zoals we reeds schreven, is het boek van Boijen nochtans wel zeer verdienstelijk waar het bijvoorbeeld de politieke actie betreft van de flaminganten om de mistoestanden aan te klagen en een nieuwe taalwetgeving af te dwingen. De auteur geeft ons een boeiende analyse van de aanloop op de legerwetten van 1928 en 1938. Belangrijk is ondermeer de invloed van de Waalse Beweging op het debat. Toch lijdt de studie ook hier onder te geringe aandacht voor de inhoud van de wetsvoorstellen e.d.

Een studie over 'taalwetten in het Belgisch leger' dient eerst de problematiek van de verfransing te analyseren, daarna de genese van de taalwetten te behandelen

(met aandacht voor de extraparlamentaire drukingsgroepen en voor de politieke posities in de partijen en in de parlamentsfracties), vervolgens de taalwetten zelf te analyseren en tenslotte de toepassing ervan na te gaan. Van dat alles moet nog heel wat worden onderzocht. Dit boek is inderdaad, hoe interessant ook, een onvoltooide symfonie. Indien het een andere, minder ambitieuze titel had gekregen, dan was het makkelijker geweest om de reële verdiensten van de auteur te benadrukken. Nu kan een recensent niet om het feit heen dat het ook verwachtingen creëerde die het niet inlostte.

HERMAN VAN GOETHEM

UFSIA, FACULTEIT RECHTSGELEERDHEID, RODESTRAAT 14, B-2000 ANTWERPEN